

קריסת הקונספציה של חמאס

28.10.2023 | ישי ערמוני written by

עיקרי הדברים

- החלטת חמאס לצאת למתקפת פתע על ישראל הייתה החלטה מחושבת, אך בא בעת הרת סיכונים ופזיזה. חמאס לא העריך נכונה את יחסי הכוחות בינו לבין ישראל. הארגון האמין ביכולתו להחזיק בחלקים נרחבים בדרום הארץ במשך שבועות ארוכים, ולבלום את יכולתה של ישראל להשיב לידיה את השליטה על היישובים שנכבשו באמצעות החזקה באלפי בני ערובה.
- עוד סבר חמאס כי השותפים לציר ההתנגדות בעולם הערבי, ובראשם חיזבאללה, ימהרו להגיש לו סיוע צבאי, בעוד שמישראל ישלל מרחב התמרון הנדרש לתגובה נחושה בשל היעדר גיבוי מבית ומחוץ.
- בבסיס ההחלטה של חמאס לצאת למתקפת פתע עמדה קונספציה בעלת רכיבים מדיניים וצבאיים, אשר ברובם לא התממשו. אומנם, אכן עלה בידי חמאס להסתער ללא הפרעה על יישובים בלתי מוגנים בדרום, אך הוא נכשל בכיבוש רובם. תגובה מהירה ונחושה של צה"ל הצליחה להדוף את לוחמי החמאס חזרה לרצועה בזמן קצר, תוך גרימת אבדות כבדות לארגון ובלא שהשיג את מרבית יעדיו הצבאיים. בזירה הבינלאומית, ארה"ב ואירופה הזדעזעו ממעשי הטבח, ומיהרו להעניק לישראל גיבוי מדיני חסר תקדים. גם הסיוע שציפה לקבל מחיזבאללה והבערת השטח על ידי ערביי יו"ש והקו הירוק לא התרחשו.
- משכך, ניתוח מצב העניינים הנוכחי מעלה כי קיים סיכוי גבוה שבדומה ליוזמי מתקפות פתע אחרים בהיסטוריה, גורלו של חמאס להתחרט על המהלך הנמהר שלו עד לסופו המר.

הפתעות אסטרטגיות והשלכותיהן

ההיסטוריון הצבאי פרופ' דני אורבך ציין לאחר מתקפת הפתע של חמאס ב-7 באוקטובר כי "ההיסטוריה מלמדת שבדרך כלל הצד שמפתיע אסטרטגית [1] מפסיד במלחמה" השפעה של הפתעה אסטרטגית היא זמנית, ובדרך כלל לא משיגה תוצאה אסטרטגית, אלא תגובה חריפה מהצד השני". [1] כך היה גורלן של גרמניה הנאצית כשהפתיעה את ברית המועצות ושל יפן כשהפתיעה את ארה"ב, במלחמת העולם השנייה. גם מצרים וסוריה, שהצליחו להפתיע את ישראל במלחמת יום הכיפורים, נחלו מפלה צבאית, אף כי סאדאת הצליח לגזור ממנה קופון מדיני.

הסיבה לכך שמתקפות פתע מסוג זה אינן גורפות רווח ממושך לטובת הצד התוקף היא שלרוב מדובר על מהלך שאין בו היגיון מובהק מבחינה אסטרטגית, בפרט כאשר הוא נעשה מול יריב

בעל עוצמה צבאית, כלכלית ומדינית גדולה לאין שיעור. במקרה של מתקפת הפתע של חמאס על ישראל אין חולק כי זה הוא המצב.

לפיכך, ההחלטה בכל זאת לבצע מהלך כזה עלולה לנבוע משני גורמים: חישוב אסטרטגי פזי ובדרך כלל מוטעה, ו/או שיקולים שמלכתחילה אינם רציונליים. ואכן, יש יסוד סביר להניח כי חמאס אינו שחקן רציונלי לחלוטין. למעשה, אין שחקנים אנושיים כאלו, ובפרט לא כאשר מדובר בארגון פונדמנטליסטי, לאומני וגזעני כמו חמאס. אולם, נראה כי מעבר לשנאה תהומית כלפי ישראל, יצר נקם ולהט דתי, עמדה בבסיס החלטתו הרת הגורל גם קונספציה לגבי המצב האזורי ויחסי הכוחות בינו לבין ישראל. על בסיס קונספציה זו האמינה הנהגת חמאס כי הארגון יסיים את המלחמה שחולל עם הילת מנצחים לראשו, זאת לאחר שיעלה בידו להשיג את יעדיו המדיניים המרכזיים ובראשם שחרור האסירים המוחזקים בידי ישראל, השפלתה והחלשתה, ומיצובו כמנהיג הבלתי מעורער של העם הפלשתיני.

מרכיבי הקונספציה של חמאס

הקונספציה של חמאס לפני המלחמה הכילה רכיב צבאי ורכיב מדיני.

ברכיב הצבאי כלולים הסעיפים הבאים, לפי סדר התרחשותם הצפוי:

1. לחמאס היכולת להשיג הפתעה מבצעית ומודיעינית מוחלטת מול ישראל, שאינה מצפה כלל למתקפה.
2. קו ההגנה הראשון של ישראל בעוטף עזה יקרוס במהירות, וכלל יישובי העוטף ייפלו בידי חמאס.
3. החשת תגבורות ישראליות בכמות מספקת לאזור תימשך זמן רב.
4. חמאס יהיה מסוגל לנצל את השהות שניתנה לו לכבוש חלקים גדולים מדרום ישראל (אולי אף עד קו קריית גת) ולהחזיק בהם במשך שבועות ארוכים, תוך לקיחת אלפי אזרחים כבני ערובה.
5. הצבא הישראלי חושש מעימות ואינו כשיר לקרבות פנים אל פנים מול הלוחמים המיומנים וחדורי המוטיבציה של חמאס, ולפיכך כל השתלטות מחדש על שטח שנכבש תהיה איטית ומלווה בכתישה אווירית וארטילרית מקדימה.
6. חמאס יוכל להשתמש בבני הערובה שבידו כדי להאט ואף לבלום את היכולת הישראלית להשיב לידיה את יישוביה שנכבשו, ובכך לאלץ את ישראל להגיע למשא ומתן.
7. צה"ל יהסס להיכנס קרקעית לעזה, וככל שתהיה כניסה, היקפה יהיה מוגבל ביותר, בדומה לסבבי לחימה קודמים.

ברכיב המדיני כלולים הסעיפים הבאים:

1. בשל הקיטוב והפילוג בחברה הישראלית, הציבור הישראלי לא ימהר להתייצב לצד הממשלה.
2. העולם הערבי, ובכללו ערביי יו"ש, ערביי ישראל ורכיבי ציר ההתנגדות, בראשם חיזבאללה, ימהרו להתייצב לצד חמאס ולהגיש לו סיוע צבאי.
3. ארה"ב ואירופה, המסתייגות מממשלת ישראל הנוכחית, לא ימהרו להיחלץ לעזרת ישראל וילחצו עליה לסיים את המלחמה במהירות.

בין קונספציה למציאות

במבט לאחור ניתן לומר כי מרבית סעיפי הקונספציה של חמאס, הן הצבאית והן המדינית, קרסו. אומנם אכן עלה בידו להפתיע אסטרטגית את ישראל ולהסתער ללא הפרעה על יישוביה הבלתי מוגנים, אך הוא נכשל בכיבוש רובם (בזכות גבורתם של קומץ חיילים, אזרחים ושוטרים).

תגובה מהירה ונחושה של צה"ל הצליחה להדוף את לוחמי החמאס חזרה לרצועה תוך 36 שעות בלבד, תוך גרימת אבדות כבדות לארגון ובלא שהשיג את מרבית יעדיו הצבאיים. כמות בני הערובה הנמצאים בידי חמאס, גבוהה ככל שתהיה, אינה כזאת השוללת מישראל את מרחב התמרון הנדרש לתגובה נחושה מצידה. העם בישראל, כולל מפלגות האופוזיציה ומצביעיהן, התאחד מייד והעניק גיבוי מלא לממשלה, מה שאפשר לה לפעול באורך רוח וביעילות.

בזירה הבינלאומית, ארה"ב ואירופה הזדעזעו ממעשי הטבח ומיהרו להעניק לישראל גיבוי מדיני חסר תקדים. ישראל, שאולצה להתגבר על המחסום הפסיכולוגי שמנע ממנה לכבוש את רצועת עזה בעבר, נערכת כעת ביתר שאת לכניסה קרקעית תוך שהיא זוכה לתמיכה בינלאומית נרחבת. כמו כן, התגובה מצד הפלשתינים ביו"ש ובשאר רחבי הארץ הייתה רפה בלבד, ועד כה, למעט פעולות מצומצמות יחסית בגבול, חיזבאללה נמנע מלהצטרף למערכה.

עוד מוקדם לומר אם ההימור הפרוע של חמאס ישתלם, ותיתכנה עוד הפתעות לכאן או לכאן. אולם מניתוח ענייני של התפתחות המלחמה מתחילתה ועד למצב הנוכחי עולה כי קיימת סבירות גבוהה כי התשובה לכך תהיה שלילית. יחיא סינוואר, בדומה להיטלר, טוג'ו והמהמרים שקדמו לו בהרפתקאות צבאיות מסוג זה, עלול להתחרט מאוד על המהלך שעשוי אף להביא לסופו המר.

[1] <https://www.israelhayom.co.il/magazine/hashavua/article/14703284>